

IGAZSÁGÜGYI MINISZTER

Iktatószám: XX-AJFO/25/.../2020.
Hivatkozási szám: III/1912/2019.

Alkotmánybíróság

Budapest

Donáti utca 35-45.

1015

Tárgy: a büntetőeljárásról szóló törvény 2017. évi XC. törvény 164. § (3) bekezdésével kapcsolatos, III/1912/2019. számon érkezett bírói kezdeményezés (bizonyíték beszerzése)

Tisztelt Alkotmánybíró Asszony!

A tárgybeli ügyben 2020. január 10-én kelt megkeresését köszönettel megkaptam, azzal kapcsolatban az alábbiakról tájékoztatom.

I. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésének állított sérelme – a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelménye

Az indítvány szerint a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) érintett rendelkezése sérti az Alaptörvény B) cikkének (1) bekezdésében rögzített jogállamiság elemét képező jogbiztonság követelményét. Az indítványozó bíróság ugyanis ellentmondást vél felfedezni a Be. 164. § (1) és (2) bekezdésében rögzített szabályok – amelyek szerint a vád bizonyításához szükséges bizonyítási eszközök beszerzésének indítványozása a vádlót terheli, illetve amely szerint a bíróság bizonyítékot indítvány alapján szerez be – és a Be. 164. § (3) bekezdése között, amely arról rendelkezik, hogy indítvány hiányában a bíróság bizonyíték beszerzésére nem köteles.

I.1. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság követelményét az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében foglalt jogállamiság klauzula tartalmazza. A jogbiztonság az államtól és elsősorban a jogalkotótól azt követeli meg, hogy a jog egésze, egyes részterületei és szabályai világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatóak és a norma címzettjei számára is előre láthatóak legyenek. A jogbiztonság egyik legfontosabb alapkövetelménye a jogszabályok kiszámíthatósága és az egyes jogi normák egyértelműsége. A szabályozás mindaddig nem sérti a normavilágosság elvét, amíg nem minősül a

jogalkalmazó számára értelmezhetetlenek, illetőleg nem nyílik lehetőség a túlzottan általános megfogalmazás miatt szubjektív, önkényes jogalkalmazásra. Azaz „[a]lkotmánysértésnek csak az minősül, ha a sérelmezett jogszabály tartalma olyan mértékben homályos, vagy rendelkezései annyira ellentmondásosak, hogy a tisztázatlanság feloldására a jogszabály-értelmezés már nem elegendő”. {3293/2019. (XI. 18.) AB határozat, Indokolás [20]-[21]}

Az Alkotmánybíróság tehát a nem kellő pontossággal megfogalmazott jogszabályi rendelkezés esetében sem állapítja meg automatikusan a jogbiztonság sérelmét, ha a törvényi rendelkezés bizonytalansága a törvény alkalmazása során feloldható [26/1992. (IV. 30.) AB határozat]. A testület e megállapításokat megismételve és megerősítve kiemelte azt is, hogy „[a]z Alkotmánybíróságnak a norma egyértelműségének követelményével kapcsolatos eddigi gyakorlata szerint a jogszabályokat a magyar nyelv szabályainak megfelelően, világosan és közérthetően kell megszövegezni. A jogszabály-értelmezési nehézségeket általában a jogalkotói vagy jogalkalmazói jogszabály-értelmezés eszközeivel kell felszámolni.” {24/2013. (X. 4.) AB határozat, Indokolás [49]}

Az Alkotmánybíróság ezzel összefüggésben azt is kiemelte, hogy a norma megszövegezéséből fakadó nehézségek csak ott vetik fel a jogbiztonság sérelmét, és válik elkerülhetetlenné a norma megsemmisítése, ahol a jogszabály eleve értelmezhetetlen, és ez alkalmazását kiszámíthatatlanná, a norma címzettjei számára előreláthatatlanná teszi. {3106/2013. (V. 17.) AB határozat, Indokolás [10]}

I.2. Álláspontom szerint alapvető probléma, hogy az indítvány a Be.-nek a bizonyításra vonatkozó összetett szabályozásából kiszakít két rendelkezést anélkül, hogy a komplex szabályok fényében vizsgálná a kérdést. Ez álláspontom szerint alapvető szemléletbeli probléma, különösen egy olyan összetett és szerteágazó büntetőeljárás alapkérdés kapcsán, mint a bizonyítás.

I.2.1. A bizonyítás a büntetőeljárás egyik központi kérdése, amely ráadásul több szereplő közös, ugyanakkor eltérő szempontok és különböző szintű mércék mentén érvényesülő tevékenysége révén valósul meg. A bizonyításra éppen ezért többféle, egymásra épülő szabályok vonatkoznak, amelyeknek a konkrét ügyre vonatkozó alkalmazása a jogalkalmazók feladata. Ebben a bíróságok felelőssége a legmeghatározóbb, tekintettel arra, hogy a bíróság által végzett, az ítélethez vezető bizonyítási folyamatban ölt testet végső soron az a szintű bizonyosság, amelynek révén az ítéleti megállapításokat igazságként kell elfogadni.

A bizonyítás ráadásul különösen bonyolult, az előforduló konkrét esetekhez igazodóan szerteágazó kérdés, amelynek során a jogalkalmazói értékelésnek különösen nagy a szerepe, tekintettel arra, hogy az egyes esetek és a szóba jöhető bizonyítékok sokfélesége miatt nem lehetséges minden egyes felmerülő problémával kapcsolatban kifejezett jogszabályi rendelkezéseket megalkotni. Ez ráadásul nem is lenne kívánatos, tekintettel arra, hogy egyrészt a szabad bizonyítás elvéből fakadóan a bizonyítékok, bizonyítási eszközök szinte számba vehetetlenek, másrészt a bizonyításra vonatkozó eljárási feladatok elvégzése során olyan sokféle kérdést kell megválaszolni, amelyeket a jogalkotó bizonyosan nem tudna kielégítően és valamennyi alkotmányos elvnek megfelelően megvalósítani.

Éppen ezért fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a Be.-ben a bizonyításra – és ezen belül az indítványban kifogásolt, a bírósági eljárásban érvényesülő, a bizonyítási eszközök feltárására vonatkozó feladatmegosztásra – több helyen, eltérő rendeltetésű és jellegű normatív rendelkezések vonatkoznak.

Rendkívül fontosak a Be. Első Részében az Alapvető rendelkezések között található releváns rendelkezések, amelyek funkciója éppen az, hogy a Be. későbbi, konkrét eljárási helyzetekre,

döntésekre vonatkozó rendelkezéseinek az értelmezése során elvi alapot és értelmezési iránymutatást adjon a jogalkalmazóknak az adott ügyben, helyzetben való mérlegeléskor. Így fel kell hívni a figyelmet különösen az alábbi rendelkezésekre:

- a terheltet mentő és a büntetőjogi felelősségét enyhítő körülmények hivatalbóli figyelembevételére vonatkozó kötelezettség [Be. 3. § (6) bekezdés],
- az eljárási feladatok megoszlására vonatkozó rendelkezés (Be. 5. §),
- a vádelv rögzítése, azaz a bíróság vádhoz kötöttségére vonatkozó rendelkezés (Be. 6. §),
- a bizonyításra vonatkozó alapvetések, így különösen az, hogy a vád bizonyítására a vádló köteles, illetve az in dubio pro reo elve (Be. 7. §).

Fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy a bizonyítás sikerességéhez a védelem hozzájárulása is elengedhetetlen, így a Be. a védő kötelezettségei között kifejezetten előírja, hogy köteles a terheltet mentő, illetve a felelősségét enyhítő tények felderítését szorgalmazni [Be. 42. § (4) bekezdés d) pont].

A Be. a Bizonyítás elnevezésű Ötödik Rész elején szabályozza a bizonyítás általános szabályait. Ezek a szabályok általános jelleggel, a bizonyítás teljes folyamatára nézve fogalmazzák meg azokat a követelményeket, kereteket, amelyek között a tisztességes eljáráshoz való alapvető jognak megfelelő módon folytatható le a büntetőeljárás. Ezen belül ki kell emelni az alábbi szabályokat:

- a valóságú tényállás megállapításának a követelményét [Be. 163. § (2) bekezdése],
- a bíróságnak a vádhoz kötöttségét az ítékezés és így a bizonyítás során [Be. 163. § (3) bekezdés],
- a funkciómegosztásból fakadó azon alapvető, az ügyészség és a bíróság közötti feladatelhatárolást szolgáló szabályt, hogy a vádat alátámasztó bizonyítékok rendelkezésre bocsátása az ügyészség feladata, illetve hogy a bíróság indítvány alapján jár el [Be. 164. § (1)–(2) bekezdés],
- annak a rögzítését, hogy a bíróság nem köteles indítvány hiányában bizonyítékot beszerezni [Be. 164. § (3) bekezdés],
- a bizonyítás törvényességével, illetve a tiltott módon beszerezett bizonyítékok kizárására vonatkozó szabályokat [Be. 166. §, illetve 167. § (5) bekezdés].

A Be. az Ötödik Részben szabályozza az egyes bizonyítási eszközök, illetve bizonyítási eljárásokra vonatkozó tételes szabályozást.

Az előkészítő ülésre vonatkozó szabályokat is érdemes e körben megemlíteni, egyrészt mivel a Be. új koncepciójában kiemelt szerepet kap az előkészítő ülés a bizonyítás későbbi menetének a meghatározása során, másrészt, mert az indítvány is hivatkozik erre (Be. 499-508. §).

Nagyon fontos a Be. azon, szintén új szabályozása, amely a bizonyítási indítványok előterjesztését szabályozza, és amelyekkel az indítvány szinte egyáltalán nem vetett számot. (Be. 519-520. §)

Végül meg kell említeni az ítélet megalapozatlanságára vonatkozó szabályozást, mivel ez határozza meg annak az eljárásjogi következményeit, ha az elsőfokú eljárásban a tényállást nem megfelelően derítették fel vagy állapították meg. E körből kiemelkedő a nem megfelelő bizonyításnak az ügyészi indítvány hiányára visszavezethető „megalapozatlanságának” az esete, illetve az a szabály, hogy ilyenkor a megalapozatlanság jogkövetkezményei nem alkalmazhatóak [Be. 593. § (4) bekezdés].

Az indítvány nyilvánvalóan nem vetett számot a fenti rendelkezésekkel, különösen a bizonyításra vonatkozó alapvető és elvi jellegű szabályokkal, követelményekkel. Álláspontom szerint az indítványban megjelenő értelmezési „dilemma” alapvetően erre az okra vezethető vissza.

I.2.2. Álláspontom szerint semmilyen értelmezés nem alapozza meg azt az indítványban megjelenő következtetést, hogy a Be. 163. § (1) és (2) bekezdése, valamint a (3) bekezdése között feloldhatatlan ellentmondás volna, amely a jogbiztonságot sértő helyzet elé állítja az eljáró bírót.

Mindenekelőtt arra kívánom felhívni a figyelmet, hogy a Be. 163. §-ában található rendelkezések a bizonyítás általános, alapelvi szintű szabályait tartalmazzák. A jogalkotó célja az volt az érintett rendelkezésekkel, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez (a továbbiakban: régi Be.) képest hangsúlyosabban megjelenítse azt a szabályozási elképzelést, amely szerint a bizonyítékok felderítése, összegyűjtése és rendelkezésre bocsátása a felek, ezen belül is elsősorban az ügyészség feladata, azt nem lehet elvárásként a bíróságra telepíteni. Ennek érdekében rögzíti ezt a köteleességet a 163. § (1) bekezdése, míg a (2) bekezdés ezt teszi még hangsúlyosabbá azzal, hogy rögzíti azt a főszabályt, miszerint a bíróság indítvány alapján szerzi be a bizonyítékokat. Tehát rendszertanilag egyértelmű, hogy ezen rendelkezések elsősorban alapelvi jellegű szabályok, az ügyészség (valamint a védelem), illetve a bíróság közötti feladatmegosztást kívánják körülhatárolni a bizonyítás során.

Másrészt rá kívánok mutatni arra, hogy a Be.-nek a megalapozatlanságra vonatkozó új rendelkezései elválaszthatatlanul kapcsolódnak a kifogásolt rendelkezésekhez. A Be. 164. § (1) bekezdésének a megsértésének az eljárási következményei a megalapozatlanság körében nyerne értékelést. Mégpedig úgy, hogy ha az ügyész elmulasztja a 164. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettségét és nem indítványozza valamely bizonyítási eszköz beszerzését, akkor ezt a körülményt a Be. 593. § (4) bekezdése alapján nem lehet a megalapozatlanság jogintézménye révén kezelni, és az elsőfokú ítélet ilyen esetben nem helyezhető hatályon kívül. Tehát tévesnek tartom azt az indítványban megjelenő következtetést, amely szerint a két érintett rendelkezés közötti feltételezett ellentmondás „feloldásának” az egyik lehetséges módjaként a Be. 609. § (2) bekezdés a) pontja alapján a bizonyítás törvényességére vonatkozó rendelkezések megsértését azonosítja.

A rendelkezés nyelvtani-logikai értelmezése alapján egyértelműnek tartom, hogy a Be. 163. § (3) bekezdése nem zárja ki azt, hogy a bíróság hivatalból is beszerezzen bizonyítékot. A rendelkezés szerint „*[i]ndítvány hiányában a bíróság bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles*”. Együtt értelmezve ezt a rendelkezést a 163. § (2) bekezdésével, amely szerint a bíróság „*a tényállás tisztázása során bizonyítékot indítvány alapján szerez be*”, teljesen világos, hogy a (3) bekezdésben foglalt rendelkezésnek a (2) bekezdéshez képest csak akként értelmezve van normatív tartalma, hogy az tulajdonképpen a (2) bekezdés feloldásaként lehetővé teszi a hivatalbóli bizonyítást. Nyilvánvaló tehát, hogy ez a két rendelkezés együtt értelmezve nem tiltja meg a bíróság a hivatalból történő bizonyíték beszerzését, hiszen akkor a törvény ezt a tilalmat kifejezetten rögzítette volna vagy nem tartalmazná a (3) bekezdést. A rendelkezés annyit rögzít csak, hogy a bíróság hivatalból nem köteles a tényállás tisztázását szolgáló bizonyítékok beszerzésére, de ebből nyilvánvalóan következik, hogy ha beszerzi, azt viszont nem lehet törvényellenesnek minősíteni.

Normatív szempontból fel kívánom hívni a figyelmet olyan rendelkezésekre is, amelyek a Be. érintett rendelkezésein túl szintén azt a kérdést rendezik, hogy a bíróság hivatalból beszerezhet-e bizonyítékot vagy sem.

A Be. 4. § (2) bekezdése szerint „*[a] bíróság – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – indítványra jár el*”. Ez egy szintén alapelvi jellegű rendelkezés, amely normatív szinten is jelzi, hogy a bíróság csak főszabály szerint jár el indítványra, de ez alól a törvény kivételeket határoz meg. Álláspontom szerint ez a rendelkezés egyértelműen rendezi normatív alapon is a bíróság hivatalbóli bizonyítékbeszerzési felhatalmazását. Azaz ez alapján nem érvényes az indítványban megfogalmazott azon felvetés, amely szerint kérdéses a törvényessége a hivatalból történő bizonyíték beszerzésnek. Normatív szinten tehát kifejezetten is rendezett az indítványhoz kötöttség kivételt tűrő jellege a bizonyítékok beszerzése tekintetében. Az indítvány a Be. ezen rendelkezésével egyáltalán nem vet számot, azt az állítólagos értelmezési probléma elemzésekor nem említi.

Fel kívánom hívni a figyelmet továbbá a Be. azon kodifikációs megoldására, amely szerint a legtöbb, bizonyítási eszközökre, illetve bizonyítási eljárásokra – ideértve az adatkérés

jogintézményét –, továbbá a bizonyítási eszköz megszerzésére is alkalmas kényszerintézkedésekre vonatkozó rendelkezés esetében megjelöli, hogy mely szervek jogosultak annak elrendelésére. A Be. az alábbi esetekben szerepelteti a bíróságot is az elrendelő szervek között: pártfogó felügyelői vélemény elrendelése [Be. 202. § (1) bekezdés], szemle [Be. 207. § (1) bekezdés], helyszíni kihallgatás [Be. 208. § (1) bekezdés], bizonyítási kísérlet [Be. 209. § (1) bekezdés], felismerésre bemutatás [Be. 210. § (1) bekezdés], szembesítés [Be. 211. § (1) bekezdés], adatkérés [Be. 261. § (1) bekezdés], egyéb adatszerző tevékenység [Be. 268. § (1) bekezdés], kutatás [Be. 303. § (1) bekezdés], lefoglalás [Be. 308. § (1) bekezdés]. A fenti esetekben tehát a törvény kifejezetten tartalmaz olyan törvényi rendelkezést, amely lehetővé teszi a bíróság önálló döntési jogkörét. Megjegyzem, hogy a fenti esetek közül jónéhány esetében fel sem merült soha eddig, hogy a bíróság azt indítvány hiányában, saját döntése alapján ne rendelhetné el, ilyen esetek például a szemle, a szembesítés vagy a bizonyítási kísérlet bírósági eljárás során történő elrendelése. Ezekből a példákából is nyilvánvaló, hogy az indítványban felvetett értelmezési probléma nem valós.

Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy azokban az esetekben, amikor kizárt a bíróság által történő elrendelés, akkor a Be. nem említi a bíróságot az elrendelő szervek között, így sem a műszeres vallomásellenőrzés esetében [Be. 212. § (1) bekezdés], sem például a feltételes adatkérés esetében [Be. 266. § (1) bekezdés] nem szerepel az elrendelők között a bíróság. Ez a megoldás is egyértelműen azt támasztja alá, hogy a törvény lehetővé teszi a bíróság számára, hogy saját döntése alapján, hivatalból rendelje el az adott bizonyítási eszköz beszerzését, eljárás lefolytatását.

Az indítványban követett jogértelmezési logika tarthatatlansága melletti érvként lehet megemlíteni, hogy annak alapján azt is fel lehetne vetni, hogy ellentmondás van a Be. 166. § (1) bekezdésében és 167. § (5) bekezdésében rögzített törvényi szabályozás között. Hiszen míg előbbi úgy rendelkezik, hogy a bizonyítási eszközök felderítése, összegyűjtése, biztosítása és felhasználása során a Be. rendelkezései szerint kell eljárni, az utóbbi rendelkezés alapján csak a résztvevők büntetőeljárás jogainak lényeges sérelmével megszerzett bizonyítási eszközök nem értékelhetők bizonyítékként. De ehhez hasonlóan a relatív eljárási szabálysértésekre vonatkozó törvényi szabályozás létjogosultságát is meg lehetne kérdőjelezni, mivel ellentmond a Be. 166. § (1) bekezdésében rögzített, kivételt nem tűrő törvényi kötelezettségnek.

Álláspontom szerint a Be. megalkotása mögött meghúzódó célokra vonatkozó teleologikus értelmezés alapján kifejezetten kizárt az indítványban foglalt következtetésekre jutni azt illetően, hogy felmerülne annak a lehetősége, hogy a Be. érintett rendelkezéseinek olyan értelmezést lehetne tulajdonítani, amely alapján kizárt a bizonyíték beszerzése indítvány hiányában.

E körben utalni kell az Alaptörvény 28. cikkére, amely szerint „[a] bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambuluma, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”

A Be. indokolása kifejezetten, több helyen is leszögezi, hogy a Be. 164. § (2) és (3) bekezdése nem zárja ki azt, hogy a bíróság hivatalból szerezzen be bizonyítékot, bizonyítási eszközt. Maga az indítvány is hivatkozik a Be. 163-164. §-ához fűzött alábbi indokolásra: „A törvény strukturális jelentőségű újítása a bíróság tényállás tisztázási kötelezettségének újragondolása. A törvény a bizonyítás alapelveinek megfelelően azt irányozza elő, hogy a büntetőeljárás során eljáró és döntést hozó szervek a döntésüket csak valóság-hű tényállásra alapozhatják. Főszabály szerint a bíróság a vád tisztázása során bizonyítási eszközöket hivatalból csak pártatlanságának fenntartása mellett, az eljárási alapelvekre figyelemmel, indítványok alapján szerezhethet be és vizsgálhat meg. A vádlói funkció elkülönítése következtében a bíróságnak lehetősége van arra, hogy hivatalból, teljes körben tisztázza a tényállást, azonban a vád bizonyítására nem kötelezhető, és ezért a vádló bizonyítási

kötelezettségének elmulasztása a bíróságra nem telepíthet az ítélkező funkciótól idegen következményeket. Éppen ezért a törvény megfogalmazásában a bíróság feladata a tényállás tisztázása a vád garanciális keretei között”.

A fenti indokolás kifejezetten olyan értelmezést ad meg az érintett törvényi rendelkezések kapcsán, amely szerint a jogalkotónak kifejezetten szándékában állt a bíróság számára lehetővé tenni a bizonyítékok hivatalból történő beszerzését. Az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján egyértelmű alkotmányos követelmény a jogalkalmazók számára, hogy a jogszabályoknak elsősorban a jogszabályok indokolásában is megjelenő jogalkotói cél szerinti értelmet tulajdonítsanak. Álláspontom szerint az indítványban foglalt azon felvetés, amely szerint a Be. érintett rendelkezéseit olyan módon is lehetne értelmezni, amely szerint a Be. 164. § (2) bekezdése alapján törvényben kizárt az indítvány hiányában, hivatalból beszerzett bizonyíték, egyértelműen ellentétes az Alaptörvény 28. cikkével.

Végül fel kívánom hívni a figyelmet arra, hogy az indítványban foglaltakat a történeti értelmezés szempontjai sem támasztják alá.

A régi Be. 75. § (1) bekezdése ugyanis a Be. 164. § (3) bekezdéséhez hasonló módon úgy rendelkezett, hogy „[a] bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni, azonban, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására”. Ugyan a régi Be. nem tartalmazta a Be. 164. § (2) bekezdéséhez hasonló rendelkezést, azonban nem tartalmazta a Be. 4. § (2) bekezdésében foglalt általános, alapelvi rendelkezést sem.

A régi Be. továbbá ugyanúgy nem szólt kifejezetten arról sem, hogy a bíróság milyen szempontok mellett dönthet a bizonyítékok hivatalbóli beszerzéséről. Tehát az indítványban felvetett elvi jellegű probléma a régi Be. kapcsán is felmerülhetett volna. Ugyanakkor nem ismert előttem olyan szakmai vélemény, amely megkérdőjelezte volna a régi Be. alapján a bíróság azon jogát, hogy hivatalból szerezzen be bizonyítékokat. Márpedig az indítványban felvetett értelmezési logika szerint a régi Be. alapján sem lett volna kiszámítható, hogy mely esetekben él a bíróság a hivatalbóli bizonyítékbekbeszerzés lehetőségével és mikor nem.

Ehhez hozzá lehet tenni, hogy a régi Be. 217. § (3) bekezdés h) és i) pontja eltérést nem engedő módon fogalmazta meg a vádirattal szemben azt a törvényi elvárást, hogy annak tartalmaznia kell a tárgyalásra idézendők és az arról értesítendő indítványozását, valamint a bizonyítási eszközök megjelölését, valamint azt, hogy mely cselekmény vagy részcselekmény bizonyítására szolgálnak. Ennek ellenére nem ismert előttem olyan jogalkalmazói döntés vagy szakmai vélemény, amely alapján korábban felmerült volna, hogy ezen törvényi rendelkezésekre tekintettel abban az esetben, ha az ügyész ezen kötelezettségét elmulasztotta, akkor a bíróság által hivatalból beszerzett bizonyítékokat törvényben kizártnak kellene tekinteni.

I.3. Az indítványban megjelenik azon érvelési irány is, hogy a Be. érintett rendelkezései közötti feltételezett ellentmondás, illetve – a fentiek alapján álláspontom szerint nem létező – értelmezési dilemma azért is sérti a jogbiztonság követelményét, mert ezáltal önkényessé válik a bíróság eljárása, hiszen egyaránt dönthet a hivatalból történő bizonyítékbekbeszerzés mellett, illetve úgy is, hogy nem szerez be ilyen módon bizonyítékokat és kötve marad a bizonyítási indítványokhoz.

I.3.1. Álláspontom szerint ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a bíróság feladatát a bizonyítási eljárásban egyértelműen kijelölik az egyéb, az indítvány által figyelembe nem vett törvényi rendelkezésekben megjelenő normatív keretek.

Mindenekelőtt arra kívánok rámutatni, hogy a Be. 163. § (2) bekezdése alapján a bíróságnak kötelessége az ítéletében megjelenő döntését „*valóság-hű tényállásra alapozni*”. Azaz a bíróság előtt folytatott bizonyítás célja a valóság-hű tényállás megállapítása.

Másrészt a Be. 6. §-a egyértelműen rögzíti azokat az alapvető kereteket, amelyek között a bíróság ítélkező tevékenysége, illetve ezen belül az előtte folyó bizonyítási eljárás folyik, így a bíróság „*vád alapján ítélkezik*”, „*a vádról döntenie kell, a vádon túl nem terjeszkedhet*” és „*csak a megvádolt személy büntetőjogi felelősségéről dönthet és csak olyan cselekményt bírálhat el, amelyet a vád tartalmaz*”. Ezen túlmenően a Be. 163. § (3) bekezdése alapján a „*bíróság az ítélkezés során a tényállást a vád keretein belül tisztázza*”. Azaz a Be. meglehetősen egyértelműen meghatározza, hogy a bíróság eljárásának a kereteit a vád határozza meg, ebből következően a bíróság feladatai, eljárása, ezen belül pedig kifejezetten a bizonyítási eljárás is a vád tárgyává tett cselekményre vonatkozik.

Végül utalni kell arra, hogy a Be. 3. § (6) bekezdése a bíróság kötelezettségévé teszi normatív jelleggel is, hogy „*köteles a terheltet mentő és a büntetőjogi felelősségét enyhítő körülményeket hivatalból figyelembe venni*”.

Mindezek alapján álláspontom szerint egyértelműen megállapítható, hogy a Be. az indítványban foglaltakkal ellentétben valójában törvényi szinten is egyértelműen meghatározza azokat a szempontokat, amelyek alapján a bírónak el kell döntenie, hogy mely esetben tartja szükségesnek a hivatalbóli bizonyíték beszerzését: erre értelemszerűen a vád keretei között, a megvádolt személy vádban szereplő cselekményével kapcsolatban, a valóság-hű tényállás megállapítása érdekében kerülhet sor, ha azt a bíróság szükségesnek tartja. Ezen túlmenően a terheltet mentő és a büntetőjogi felelősséget enyhítő körülmények esetében kifejezetten törvényi kötelessége a bíróságnak a hivatalbóli bizonyítékbeszerzés.

A fentiek alapján álláspontom szerint nem tekinthető megalapozottnak az a következtetés, amely szerint a Be. ne tartalmazná azokat a döntési szempontokat, amelyek a jogbiztonság alkotmányos követelménye megkövetelne a mérlegelés alaptörvény-konform jellegéhez.

I.3.2. Ezzel kapcsolatban utalni kívánok továbbá arra is, hogy az indítványban kifejtett érvelési irány szerint a bizonyítás menetét meghatározó azon alapvető szabály kapcsán is felvethető lenne az értelmezési bizonytalanság, illetve az önkényes, kiszámíthatatlan jogértelmezés veszélye, amely a bizonyítás menetének a meghatározása, illetve a bizonyítási indítványok elfogadása kapcsán a bíróságot széleskörű mérlegelési jogkörrel ruházta fel. A Be. 520. § (4) bekezdése alapján „*[a] bíróság a bizonyítási indítványt abból a szempontból vizsgálja meg, hogy az indítványozott bizonyítás a tényállás tisztázásához szükséges-e, majd elbírálja, hogy az indítványt az (1)–(3) bekezdés rendelkezései szerint terjesztették-e elő*”. Azaz az a kérdés, hogy mely bizonyítási indítványoknak ad helyt a bíróság szintén csak olyan módon jelenik meg a törvényben normatív jelleggel, amely a bíróság mérlegelésére bízta annak a kérdésnek a megítélését, hogy az adott bizonyíték szükséges-e a tényállás tisztázásához vagy sem. Értelemszerűen e körben is a fentebb ismertetett, a Be. általános rendelkezéseiből következő általános elvek jönnek számításba mérlegelési szempontként. Az indítvány ennek a szabályozási megoldásnak az alaptörvény-ellenességét mégsem veti fel, pedig ugyanaz a logika erre is vonatkoztatható lenne. Ugyanakkor nyilvánvalóan teljesen abszurd következtetés lenne, hogy a bizonyítási indítványok elfogadása vagy elutasítása tekintetében a bíróságra vonatkozó rendelkezés alaptörvény-sértő lenne.

I.4. Végül rá kívánok mutatni arra is, hogy a konkrét eljárásban a másodfokú bíróság által kérdésessé tett „hivatalbóli” bizonyítékbeszerzések kivétel nélkül a vádlói és védői indítványok végrehajtását szolgálták. Így a sértett orvosi kezelésére vonatkozó dokumentumok beszerzésére az ügyész azon indítványának a végrehajtása érdekében került sor, amely a szakértői vélemény

kiegészítésére irányult a maradandó fogyatékoság megállapíthatóságának a tisztázása céljából. Később pedig a bíróság hivatalból azért kereste meg a sértett két korábbi munkahelyét, illetve a korábbi balesetére vonatkozó orvosi dokumentumok rendelkezésre bocsátása érdekében az egészségügyi intézményeket, hogy eleget tudjon tenni annak a védői indítványnak, amely annak tisztázását indítványozta, hogy kétséget kizáróan meg lehessen állapítani, hogy a sértett sérüléseit, így a később megállapított maradandó fogyatékoságot a vádbeli cselekmény okozta-e vagy egy jóval korábban történt baleset.

A fentiek szerint tehát a konkrét ügyben a bíróság kifejezetten és kizárólag csak a felek által tett bizonyítási indítványok elfogadása alapján az indítványoknak megfelelően, azok keretei között intézkedett hivatalból a bizonyítási eszközök beszerzése érdekében. Megjegyzem, hogy a hivatalbóli bizonyítékbekérés törvényben kizárttá minősítése – az indítványban foglalt felfogásnak megfelelően – ahhoz a következményhez vezetne, hogy a bíróság pusztán emiatt nem tudná megállapítani a valósághű tényállást. Ez a konkrét esetben a sértettre is messzemenő következményekhez vezetne, hiszen például a biztosító kárrendezését is nyilvánvalóan befolyásolná a büntetőbíróság által megállapított tényállás.

II. Az Alaptörvény XXVIII) cikk (1) bekezdésének sérelme – a tisztességes eljáráshoz való jog és a bírósághoz fordulás joga

Az indítvány szerint a Be. érintett szabályozása sérti a bírói pártatlanság és a tisztességes eljárás követelményét. Az indítványozó bíróság szerint ugyanis az eljáró bíró pártatlanságát veszélyeztető helyzetek elkerülését a jogalkotó egyáltalán nem biztosítja azzal, hogy a jogalkalmazó bíró belátására bízva az általa beszerezendőnek tartott bizonyítékok körének kérdésével való döntést.

Az Alkotmánybíróság a tisztességes eljáráshoz való jog lényegéről kialakított álláspontját elvi jelentőséggel a 6/1998. (III. 11.) AB határozatban foglalta össze. Az Alkotmánybíróság a 7/2013. (III. 1.) AB határozatban megállapította, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében foglalt szabály értelmezésekor - az Alkotmánnyal fennálló tartalmi és kontextuális egyezés okán - a tisztességes eljáráshoz fűződő alapvető joggal kapcsolatban kimunkált korábbi alkotmánybírói gyakorlatát figyelembe veendőnek tekinti. Az Alkotmánybíróság legutóbbi joggyakorlata éppúgy megerősíti, mint a 90-es években hozott döntései, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésének értelmezésével nevesíthetők a tisztességes eljáráshoz való jog tartalmát kitöltő ún. részjogosítványok. Ezek különösen: a bírósághoz fordulás joga, a tárgyalás tisztességessége, a tárgyalás nyilvánosságának és a bírói döntés nyilvános kihirdetésének a követelménye, törvény által létrehozott bíróság, a bírói függetlenség és pártatlanság kívánalma, továbbá az észszerű időn belüli elbírálás.

Az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlatában a tisztességes bírói eljáráshoz való jog érvényesülésének megítélését minden esetben tartalmi vizsgálathoz kötötte: elemezte az alapjog állított sérelmére vezető jogszabályi környezetet és bírói döntést, a szabályozás célját és a konkrét ügy tényállását, majd pedig – mérlegelés eredményeként – mindezekből vont le következtetéseket az adott esetre nézve megállapítható alapjogsérelemre nézve {3254/2018. (VII. 17.) AB határozat, Indokolás [40-42]}.

Mindenekelőtt arra kívánok rámutatni, hogy az indítvány az alkotmányossági összefüggést egyáltalán nem indokolja meg a fenti kijelentésszerű megállapításon túl. Mindösszesen két alkotmánybírói határozatra hivatkozik e körben [a 14/2004. (V.7.) AB határozatra, illetve a 20/2005. (V.26.) AB határozatra], annak kifejtése nélkül, hogy pontosan miért sértené a Be. kifogásolt szabályozása a bírói pártatlanságot. A bírói indítvány így ezen indítványi elemmel összefüggő alkotmányjogilag értékelhető indokolást nem tartalmaz.

Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata alapján a kérelem az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 52. § (1) bekezdésében megkövetelt határozottság követelményének akkor felel meg, ha indokolja, hogy a sérelmezett jogszabályi rendelkezés miért ellentétes az Alaptörvény megjelölt szabályával. Az Alkotmánybíróság többször megerősítette, hogy nem alkalmas az indítvány az érdemi elbírálásra, ha pusztán megjelöli azt az alaptörvényi rendelkezést, amelynek sérelmét állítja, de nem tartalmaz részletes érvelést arra vonatkozóan, hogy az Alaptörvény megjelölt rendelkezésével miért ellentétes a támadott jogszabályi rendelkezés {legutoljára lásd: 5/2020. (I. 29.) AB határozat, Indokolás [15]}. Ezért álláspontom szerint ezen indítványi elem érdemi vizsgálata mellőzhető.

Ha az Alkotmánybíróság véleménye szerint vizsgálható ezen indítványi elem, a következőket tartom fontosnak kiemelni. Álláspontom szerint nem fenyegetheti a bíró pártatlanságát az, ha a törvény kifejezett rendelkezése szerint a bíró saját mérlegelése alapján meg hoz meg egy döntést. Így nyilvánvalóan nem sérti a pártatlanságot a fentiek szerint a bizonyítás kereteinek megszabása során az a döntési jogkör, amely a bizonyítási indítványok elfogadása vagy elutasítása körében élvez a bíróság. Ehhez hasonlóan minden olyan esetben felvethető lenne a pártatlanság sérelme, amikor a törvény alapján valamilyen döntést hivatalból hozhat meg a bíróság. Ilyen rendelkezés például a Be. 493. §-a, amely alapján a bíróság hivatalból is felhívhatja az ügyészséget a vádirat hiányosságainak a pótlására. De ugyanígy felvethető lenne, hogy sérti a pártatlanságot a bíróság azon törvényi lehetősége, hogy megállapítsa a vádtól eltérő minősítés lehetőségét (lásd Be. 495. §), ennek megállapítására sem vonatkozik kifejezetten törvénybe foglalt szempontrendszer, és annak sincs akadálya, hogy a bíróság csak az ítéletében állapítsa meg az eltérő minősítést.

III. A Be. 164. § (3) bekezdése Alkotmánybíróság általi esetleges megsemmisítésének következményei

Az indítvány az Alkotmánybíróságtól a Be. 164. § (3) bekezdésének a megsemmisítését kérte. Ezzel kapcsolatban arra is rá kívánok mutatni, hogy egy ilyen döntés alkotmányossági szempontból súlyos következményekhez vezetne és az alapvető jogokkal kapcsolatban alaptörvény-ellenes helyzetet eredményezne.

Az indítványban kifejtettek alapján ugyanis az indítványozó bíróság az általa állított értelmezési dilemmát akként látja feloldhatónak, ha a Be. 164. § (3) bekezdésének megsemmisítése eredményeként a Be. kizárólag az indítvány alapján elrendelt bírósági bizonyítást tenné lehetővé és a bíróságok ekként nem rendelkeznenek a hivatalbóli bizonyítás lehetőségével. Ennek hatályon kívül helyezését követően pedig a felek bizonyítási indítványa hiányában lefolytatott bizonyítást az indítványban kifejtettek alapján a Be. 609. § (2) bekezdés a) pontjára tekintettel figyelmen kívül kellene hagyni (lásd az indítvány V. pontjának utolsó bekezdését).

Álláspontom szerint egy ilyen döntés a tisztességes eljáráshoz való jog követelményének a helyrehozhatatlan sérelmével járna. Ez ugyanis teljesen indokolatlan módon akadályozná meg a bíróságot abban, hogy valóságghú tényállásra alapítsa a döntését. Továbbá egy ilyen szabályozás eszköztelenné tenné a bíróságot abban az esetben is, ha azt észlelné, hogy a terheltet mentő vagy a büntetőjogi felelősségét enyhítő körülmények állnak fenn, azonban az ezekre vonatkozó bizonyítékok beszerzését senki sem indítványozta (különösen életszerű az ilyen helyzet, ha a terheltnek nincs védője). Ilyen esetben ugyanis a bíróságnak nem lenne lehetősége arra, hogy az ilyen bizonyítási eszközt maga szerezz be. Ezen túl a megsemmisítés következtében előállt helyzet teljesen értelmetlenül körülményessé tenné a büntetőeljárások lebonyolítását abban az esetben, ha az indítványokban lehetetlen, a bizonyításra kevésbé alkalmas bizonyítási eszközök beszerzését indítványoznák, miközben a bíróság tudatában van annak, hogy más módon könnyebben vagy alkalmasabb bizonyítási eszközöket lehetne beszerezni.

IV. A Be. funkciómegosztással kapcsolatos újításaira vonatkozó tapasztalatok

Az Igazságügyi Minisztérium nagyon jelentős előrelépésnek tartja a Be. bizonyítási eljárásra vonatkozó, új alapokra helyezett szabályozását és kiemelt szerepet tulajdonít a büntetőeljárások hatékony, időszerű lefolytatásának előmozdítását célzó kormányzati célkitűzések megvalósítása során annak, hogy az új rendelkezések, ezen belül kifejezetten a Be. 164. §-ának keretein belül egy, a korábbiaknál észszerűbb és hatékonyabb bírósági szerepfelfogás és ítélezés előtt nyíljon tér. A büntetőeljárással foglalkozók körében a Be. elfogadása előtt egyöntetű volt az a vélemény, hogy a régi Be. alapján olyan anomáliák jelentkeztek, amelyek feloldására, meghaladására égető szükség volt. Ezt maga az indítvány is elismeri. A Be. indokolása kifejezetten a büntetőeljárás reform főbb irányai között veszi számba a törvény 164. §-ában is megjelenő új szabályozási koncepciót, amely révén „a funkciómegosztás következetesebb érvényesítésének eredményeként hangsúlyosabban megjelenik, hogy a vád bizonyítása nem a bíróság feladata, a vádért egyértelműen a vádló viseli a felelősséget, ezért az elsőfokú bíróság – a jelenlegi gyakorlat szerinti – hatályon kívül helyezések útján nem lesz számonkérhető”, illetve ehhez kapcsolódóan azt a várakozást, hogy „a másodfokú bíróság felülbírálati jogkörének megváltoztatása a hatályon kívül helyezések és megismételt eljárások erőforrás-pazarló gyakorlatának helyesbítésére törekszik, azt ösztönözve, hogy a büntetőeljárásban szükségtelen ismétlések nélkül szülessen jogerős döntés”.

Meg kell jegyezni, hogy a Be. megalkotásához vezető sokéves előkészítő munka során a bizonyítás alapvető kérdéseinek megvitatása, illetve az új szabályozási koncepció kidolgozása különösen nagy jelentőséget kapott. Az erre vonatkozó problémákat, illetve a lehetséges megoldási javaslatokat az Igazságügyi Minisztérium részletesen vizsgálta és az ezzel kapcsolatos anyagokat a hivatásrendek magas szintű és nagy tiszteletben álló képviselőiből álló Tanácsadó Testület is megvitatta. A Be.-ben megjelenő szabályozás mindezen viták eredményeként jött létre, azzal kapcsolatban ellenvetés a törvény előkészítése során nem érkezett, az tulajdonképpen konszenzusos megoldásként volt értékelhető.

Ismereteink szerint a törvény ezen újításaihoz fűzött várakozások be is igazolódtak, a bírósági statisztika arról árulkodik, hogy a Be. hatálybalépése óta jelentősen visszaestek a hatályon kívül helyezők döntések. Így országos szinten a járásbíróságokon a hatályon kívül helyezéssel érintett ügyek aránya a 2018. I. félévi 5 %-os szintről 2019. I. félévében 2,9 %-ra süllyedt. Ugyanez az adat a törvényszéki ügyek esetében a 2018. I. félévi 5,2 %-os szintről 2019. I. félévében 1,6 %-ra történő csökkenést mutat.¹

Azt is fontosnak tartom megemlíteni, hogy az Igazságügyi Minisztériumban jelenleg is folyik a Be. hatálybalépését követő jogalkalmazói tapasztalatok feldolgozása alapján a Be. módosítására vonatkozó jogszabály-előkészítő munka, amelynek eredményeként a tavaszi ülészakban sor kerülhet a Be. módosításának az elfogadására. Az előkészítés során kiemelt szerepet kapott a jogalkalmazók tapasztalatainak, jelzéseinek értékelése, ennek során valamennyi meghatározó hivatásrend képviselőjét ellátó szervezet elküldte a javaslatait, illetve számos egyeztetés során került sor a felvetések megvitatására. Ezzel kapcsolatban rá szeretnék mutatni arra, hogy a hivatásrendek részéről az indítványban megjelölt problémával kapcsolatos módosítási igény a minisztériumhoz nem érkezett. Álláspontom szerint ez is azt erősíti, hogy a bíróságok számára teljesen egyértelmű normatív kereteket teremtett a Be. bizonyításra vonatkozó szabályozása, a bíróságok és más jogalkalmazók számára világos, a jogalkalmazás során kiszámítható és semmilyen elvi problémát fel nem vető módon szabályozott a hivatalbóli bizonyítás kérdése.

¹ Lásd: Részletes elemzés a 2019. I. félévi bírósági ügyforgalomról 144. és 151. oldal, <https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok/reszletes-elemzes-2019-i-felevi-birosagi-ugyforgalomrol>

V. Összegzés

Álláspontom szerint tehát a Be. 164. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés – a fentiekben bemutatottak alapján – nem ütközik az Alaptörvény rendelkezéseibe.

Kérem tájékoztatásom szíves elfogadását.

Budapest, 2020. február „ ”

Tisztelettel,

